

Årsrapport 2018

Hälsoskyddstillsyn på
förskolor och skolor

Mars 2019

stockholm.se

Årsrapport 2018
Hälsoskyddstillsyn för förskolor och skolor

Dnr: 2019-2354
Utgivare: Miljöförvaltningen
Kontaktperson: Felicia Nipstrand

Sammanfattning

I denna årsrapport redovisas resultaten av miljöförvaltningens tillsyn av skolor och förskolor under 2018 i Stockholms stad.

Riktad tillsyn är ett verktyg för att uppnå en sund miljö i alla skolor och förskolor, både inomhus och utomhus inom Stockholms stad. Tillsynen bedrivs på olika sätt, antingen som löpande tillsyn eller i projektform. Den löpande tillsynen sker genom återkommande inspektioner för att kontrollera kända problemområden. Fokus för denna tillsyn är ventilation, installationsbuller, städkemikalier samt hygien och städning, eftersom det är dessa delar som oftast brister. Förvaltningen kontrollerar även anmärkningar som erhållits vid föregående inspektion. Projekt-tillsynen syftar till att kontrollera eller kartlägga avgränsade aktuella frågor.

Under 2018 har förvaltningen:

- Utfört löpande planerad tillsyn på förskolor och skolor
- Utfört tillsynsprojekt Buller från fasta installationer i förskolor
- Utfört tillsynsprojekt Rökfria skolgårdar
- Handlagt uppföljningsärenden
- Utfört radontillsyn
- Handlagt anmälningar av nya verksamheter
- Samverkat med andra förvaltningar och kommunala bolag

Under 2018 har totalt 420 stycken inspektioner genomförts på skolor och förskolor. I detta antal ingår den ordinarie riktade tillsynen på förskolor och skolor som var 235 stycken, nyanmälan 56 stycken samt projekt Buller från fasta installationer i förskolor 50 stycken och projekt Rökfria skolgårdar 81 stycken.

Inom den ordinarie riktade tillsynen har 48 procent av besökta verksamheter haft sådana brister gällande främst buller och ventilation att förvaltningen bedömt att uppföljning krävs. Vid projekt Buller från fasta installationer i förskolor som genomfördes i Hägersten-Liljeholmen, Älvsjö och Östermalm uppmättes vid 72 procent av inspektionerna ljudnivåer som behövde följas upp (>33 dBA). Totalt har 181 stycken uppföljningsärenden startats under 2018. Några av dessa härstammar från brister som noterats vid inspektion under slutet av 2017. I vissa ärenden där uppföljning krävdes har bristerna åtgärdats under inspektionsrapportens yttrandetid och i ett av dessa fall har något uppföljningsärende därför inte behövt startas. Miljöförvaltningen har erhållit särskilda medel från Länsstyrelsen för att kunna finansiera en mer utförlig tillsyn under 2018 när det gäller rökfria skolmiljöer.

Innehåll

Sammanfattning	1
Bakgrund	3
Lagstöd	3
Syfte	4
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	5
Löpande planerad tillsyn	6
Bullerprojekt 2018	6
Personbelastningskartor	7
Tobakstillsyn på skolor och förskolor	8
Radontillsyn i skolor och förskolor	10
Resultat av tillsynen 2018	10
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	10
Löpande planerad tillsyn	11
Uppföljning av anmärkningar	11
Effekter av tillsynen	14
Radontillsyn i skolor och förskolor	15
Slutsats	15
Fortsatt arbete	15

Bakgrund

Miljöförvaltningen verkar för att Stockholms skolor och förskolor ska ha en sund miljö för barn och elever. I februari 2019 finns i Stockholms stad 963 (558) förskolor, 262 (149) grundskolor och 96 (28) gymnasieskolor. Siffror inom parentes avser kommunala verksamheter.

Tillsynsansvaret för skolor och förskolor delas av Hälsoskyddsavdelningen och Livsmedelskontrollen. Hälsoskyddsavdelningens tillsyn syftar till att kontrollera att bestämmelserna i miljöbalken med tillhörande författningar följs. Till stöd för bedömningarna används Folkhälsomyndighetens allmänna råd. Livsmedelskontrollen kontrollerar att verksamheterna följer livsmedelslagstiftningen. Denna årsrapport gäller hälsoskyddstillsynen.

Inomhusmiljön i skolor och förskolor skiljer sig från många andra inomhusmiljöer genom att många personer vistas samtidigt på en relativt liten yta, vilket ställer höga krav på inomhusmiljön i lokalerna. Tillsynen syftar till att förbättra inomhusmiljön i stadens skolor och förskolor så att elever och barn inte utsätts för hälsorisker eller hindras i sin utveckling och i sitt lärande. Målet är att alla verksamheter ska ha en väl fungerande egenkontroll.

Fokus för den löpande planerade tillsynen är kontroll av buller, ventilation, städning och hygien. Uppföljning sker främst vid problem med buller, ventilation och misstanke om fuktskador. Buller och dålig luft är av erfarenhet de vanligaste problemen i skolor och förskolor. Buller och höga ljudnivåer i skol- och förskolemiljö är sällan skadlig för hörseln men exponeringen har betydelse för hälsan, livskvaliteten och inlärningsförmågan. För låg luftomsättning inomhus kan bland annat leda till huvudvärk och trötthet samt allergiska besvär. En bristfällig ventilation innebär även att emissioner från material i verksamheten inte ventileras bort. Det ansamlas mer damm som kan innehålla kemikalier som ftalater och bromerade flamskyddsmedel.

Lagstöd

Det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som ska kontrollera att lagstiftningen i miljöbalken följs, vilket följer av 26 kap. 1 § miljöbalken. Tillsynen utövas genom att miljöförvaltningen gör tillsynsbesök, ger råd och information. Det är miljö- och hälsoskyddsnämnden som genom sitt tillsynsansvar ska bedöma om

det finns brister i en verksamhet, följa upp dem och ställa krav på att bristerna åtgärdas. Det kan göras i form av förelägganden och förbud att driva verksamhet med stöd av 26 kap. 9 § miljöbalken.

Tillsynen på förskolor och skolor följer upp att det generella kravet på egenkontroll som följer av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken och 26 kap. 19 § miljöbalken om krav på verksamhetsutövarers egenkontroll samt förordning (1998:901) om verksamhetsutövarers egenkontroll efterlevs.

Tillsynen följer också upp att 9 kap. miljöbalken samt 38 och 45 §§ förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (FMH) efterlevs. Enligt 45 § FMH ska tillsynsmyndigheten ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat lokaler för undervisning och av 38 § FMH följer att skolor och förskolor är anmälningspliktiga verksamheter. Att en verksamhet är anmälningspliktig innebär att verksamheten måste anmälas till tillsynsmyndigheten senast sex veckor innan verksamheten påbörjas. Tillsynsmyndigheten har då möjlighet att granska verksamheten och meddela krav på eventuella kompletterande försiktighetsmått eller, vilket mycket sällan förekommer, förbjuda verksamheten.

Tillsynen avseende rökfri skolmiljö följer upp efterlevnaden av 2 § tobakslagen (1993:581), där det föreskrivs att rökning är förbjuden i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom samt på skolgårdar och på motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem.

Folkhälsomyndighetens allmänna råd om bland annat ventilation, buller, fukt och mikroorganismer är vägledande för egenkontrollen. Dessa råd har sin grund i miljöbalken och de förordningar som meddelats med stöd av den och utgör rekommendationer om hur en författning bör tillämpas samt är ett stöd för tillsynsmyndigheter och överprövande instanser i deras bedömningar. Även parallella föreskrifter som Boverkets byggregler och Arbetsmiljöverkets författningssamling liksom domstolspraxis utgör vägledning.

Syfte

Målet är att Stockholms skolor och förskolor ska ha en sund miljö för elever och barn och att de inte ska utsättas för hälsorisker eller hindras i sin utveckling och i sitt lärande.

Syftet med förvaltningens tillsyn är att verksamhetsutövarna ska få ökad kunskap om miljöbalken, förbättrade rutiner för sin

egenkontroll, samt att upptäcka och följa upp att eventuella olägenheter åtgärdas.

Tillsyn

Riktad tillsyn är ett verktyg för att uppnå en sund miljö i alla skolor och förskolor, både inomhus och utomhus. Tillsynen bedrivs på olika sätt, antingen som ordinarie löpande tillsyn eller i projektform. Den löpande tillsynen sker genom återkommande inspektioner för att kontrollera kända problemområden. Fokus för denna tillsyn är ventilation, installationsbuller, städkemikalier samt hygien och städning eftersom det är dessa delar som oftast brister. Förvaltningen följer även upp anmärkningar som erhållits vid föregående inspektion. Projekt tillsynen syftar till att kontrollera eller kartlägga avgränsade aktuella frågor.

Tillsyn av nyanmälda verksamheter

Vid anmälan av en ny verksamhet ska förvaltningen ta ställning till om lokalen och verksamheten är lämplig ur hälso- och miljösynpunkt eller om åtgärder krävs. Vid granskningen av en anmälan kontrollerar förvaltningen bland annat lokaliseringen och utformningen av lokalen, ventilation, akustik och buller inomhus, rutiner för egenkontroll samt ansvarsfördelning.

Samverkan med andra förvaltningar i staden

Verksamhetsutövare som driver förskolor och skolor i staden styrs även av andra regelverk än miljöbalken. Inom dessa områden har andra förvaltningar i staden viktiga funktioner såsom bl.a. tillståndsgivande myndighet enligt skollagen eller prövningsmyndighet för bygglov. I många fall finns gemensamma beröringspunkter och de olika regelverken kan delvis syfta till att reglera samma sak. Det finns t.ex. dels särskilda regler för buller vid nyetablering av skolor och förskolor som har meddelats med stöd av plan- och bygglagen och som tillämpas av stadsbyggnadsnämnden vid bygglovsansökan, dels Folkhälsomyndighetens riktvärden för inomhusbuller som har meddelats med stöd av miljöbalken och som tillämpas av miljö- och hälsoskydds-nämnden i tillsynen.

När det gäller frågor som rör nyetablering av skolor och förskolor angränsar miljöförvaltningens tillsynsverksamhet till stadsbyggnadskontorets hantering av bygglov och till utbildningsförvaltningens tillståndsprövning enligt skollagen. Trafikkontorets olika avdelningar lämnar yttrande på bygglovsremisser utifrån trafiksäkerhetsaspekten vid avfallshantering, risk för trafikbuller,

utnyttjande av parker, etc. En samverkansgrupp som träffas ca två gånger per år och som består av tjänstemän från de olika förvaltningarna har funnits under några år. Genom dessa möten har förvaltningarna fått större kunskaper om varandras tillsyns- och godkännandeprocesser. Skillnader och likheter mellan de olika förvaltningarnas processer har identifierats. Med medvetenhet om förvaltningarnas olika bedömningar kan bättre information lämnas till medborgare och verksamhetsutövare. En följd av detta samarbete, som även underlättar för medborgare och verksamhetsutövare, är att staden successivt börjar arbeta med gemensamma riktlinjer för skolor och förskolor.

Löpande planerad tillsyn

Huvuddelen av tillsynen bedrivs genom planerade tillsynsbesök ute på verksamheterna där lokalerna inspekteras och inspektören gemensamt med verksamhetens representant går igenom verksamhetens egenkontroll, dvs. deras rutiner och förebyggande arbete. Denna tillsyn sker löpande under året och kontroll sker av kända problemområden. När det gäller inomhusmiljön har fokus legat på kontroll av ventilation, buller från fasta installationer, städkemikalier samt städning och hygien. Anledningen är att de flesta anmärkningarna från tidigare år gällt just detta. Vid besöken följs även eventuella tidigare anmärkningar upp.

Ett mål med tillsynen är att träffa verksamhetsutövarna och att de genom besöket ska få en ökad kunskap om miljöbalken och sitt egenkontrollansvar.

Bullerprojekt 2018

Miljöförvaltningen utförde under första halvan av 2018 ett tillsynsprojekt gällande buller från fasta installationer i förskolor.

Projektet genomfördes i tre stadsdelar, Hägersten-Liljeholmen, Älvsjö och Östermalm i Stockholm. Anledningen till projektet är att buller från fasta installationer är den vanligast förekommande anmärkningen i miljöförvaltningens riktade tillsyn av förskolor. Resultatet visade att 72 procent av de undersökta förskolorna har ljudnivåer som överskrider Folkhälsomyndighetens allmänna råd om buller (FoHMFS 2014:13). Med anledning av att så många verksamheter hade överskridanden av Folkmyndighetens allmänna råd om buller beslutade miljöförvaltningen att inom detta projekt inte följa upp mätresultat inom intervallet 31 -33 dBA. För överskridanden inom detta intervall ansvarar verksamhetsutövaren själv för att följa upp inom ramen för sin egenkontroll. Detta

kommer att kontrolleras av miljöförvaltningen vid nästa tillsynsbesök.

I februari 2019 har 56 uppföljningsärenden från 2016 års projekt avslutats, 25 uppföljningsärenden från 2017 års projekt och 12 uppföljningsärenden från 2018 års projekt avslutats. Åtgärder som verksamheterna har vidtagit i dessa ärenden är bland annat att de låtit installera ljuddämpare, injusterat luftflöden, bytt ventilationsdon och monterat nya spjäll i ventilationssystemet. Dessa åtgärder är ”enklare” och förenade med lägre kostnader än att exempelvis byta hela ventilationsaggregat eller dra om ventilationskanaler. Resterande förskolor som hade ljudnivåer över 33 dBA handläggs nu som ordinarie uppföljningsärenden, totalt 16 stycken (i februari 2019) från bullerprojekt 2018.

Projektet Buller från fasta installationer i förskolor 2016, 2017 och 2018 visar att ett fortsatt arbete och fokus på detta behövs för att förbättra inomhusmiljön för förskolebarn. Därför kommer projektet fortsätta även under 2019 i stadsdelarna Rinkeby-Kista och Bromma.

Personbelastningskarter

Under 2018 har miljöförvaltningen fortsatt med den inventering som påbörjades 2016 av personbelastningskarter på skolor och förskolor. Endast 14 procent av inspekterade skolor och förskolor under 2018 hade en personbelastningskarta. Personbelastningskarter visar hur många personer som stadigvarande samtidigt kan vistas i varje rum utifrån ventilationens kapacitet. Formeln för att räkna ut hur stor personbelastningen kan vara utifrån hur mycket tilluft som finns är:

$$\frac{(Tilluft \text{ i l/s} - (0,35 \times \text{golvarea}))}{7} = \text{antal personer som ventilationen är anpassad för}$$

Formeln utgår ifrån angivet riktvärde i Folkhälsomyndighetens allmänna råd om ventilation. Se ett exempel på en personbelastningskarta nedan.

Rum	Rummets huvudsakliga användning	Rummets area (m ²)	Nuvarande personbelastning	Uppmätt uteluftsflöde (l/s)	Flödet anpassat till antal personer
Nedanstående utgör ett exempel					
A105	Klassrum	35 m ²	25 personer	62 l/s	7 personer bör max vistas i rummet

Figur 1. Exempelbild personbelastningskarta. Här vistas det för många personer utifrån rådande ventilationskapacitet.

Beräkningen i figur 1 visar att max 7 personer bör vistas stadigvarande i rummet. Beräkningen gör det enkelt för verksamhetsutövaren att bedöma om antalet personer i lokalen är tillfredställande utifrån de luftflöden som finns uppmätta. Om miljöförvaltningen noterat att det vistas för många personer i ett rum i förhållande till ventilationens kapacitet ombeds verksamheten att omdisponera barngrupperna. Om ventilationen är så bristfällig på hela förskolan att det totala luftflödet inte är tillräckligt föreläggs verksamheten att inkomma med åtgärdsförslag och kostnadsberäkning för att uppnå gällande riktvärden.

Tobakstillsyn på skolor och förskolor

Under hösten 2017 tog miljöförvaltningen upp tillsynen av rökfria skolgårdar från det projekt som hölls under 2013 där tillsynen bedrivs med stöd av tobakslagen. Det är inte möjligt att ta betalt för den tillsyn enligt tobakslagen som förvaltningen bedriver. Genom länsstyrelsen har miljöförvaltningen dock erhållit särskilda medel för kontroll av rökfria skolgårdar, detta har finansierat bland annat projekt *Rökfria skolgårdar* som hölls under maj 2018 där alla gymnasier i staden fick tillsyn av miljöförvaltningen, samt högstadieskolor där extra fokus på detta ingick inom den riktade tillsynen. De medel som miljöförvaltningen erhöll var en engångsfinansiering och fick sökas under hösten 2017.

Urvalet till själva projektet *Rökfria skolgårdar* baserades på att fokus skulle ligga på gymnasieskolor. I projektet ingick 81 gymnasieskolor av totalt 94 stycken som finns i staden. Samtliga gymnasieskolor i staden, utom de som skulle ingå i den riktade tillsynen samma år, togs med i projektet.

Utöver projekt *Rökfria skolgårdar* används medlen från länsstyrelsen till att under våren och hösten 2018 granska förekomsten av tobaksrökning på skolgårdar i den riktade tillsynen på resterande gymnasieskolor i staden och ett urval av

högstadieskolor. Gällande högstadieskolor valdes de 46 skolor ut som stod på tur att få ett ordinarie riktat tillsynsbesök under året. Totalt finns 149 stycken högstadium i staden. Det innebär att ytterligare 46 högstadieskolor och 6 gymnasier granskades under 2018 avseende rökning på stadens skolor. Det var fler planerade gymnasieskolor som skulle ha ingått i den planerade tillsynen men av olika anledningar blev antalet färre. Dessa kommer därför inspekteras kommande år (2019).

En checklista för tillsynsbesöken togs fram tillsammans med en referensgrupp som Länsstyrelsen Stockholms län planerade och där Solna stad, Stockholm stad och Huddinge kommun ingick. Resultatet från projekt Rökfria skolgårdar sammanställdes i ett tjänsteutlåtande med tillhörande projektrapport till miljö- och hälsoskyddsnämnden i september.

Miljöförvaltningen tog efter utförd tillsyn i projektet fram kriterier för uppföljning av de anmärkningar som noterades. Detta förutsatte dock att det fanns skolgård eller anvisad plats som kan likställas med skolgård eller att elever/personer röker precis vid entrén. Kriterierna följer nedan.

1. Elever/personal/andra röker på skolans område
2. Det finns askkopp
3. Det förekommer mycket fimpar på skolgården
4. Det finns en anvisad plats för rökning

Inom projektet fick 31 av 81 inspekterade gymnasieskolor anmärkningar som uppfyllde ett eller flera kriterier för uppföljning medan endast två stycken av 46 högstadieskolor och 6 gymnasieskolor i den riktade tillsynen uppfyllde ett eller flera kriterier för uppföljning. För dessa två skolor uppmärksammandes antingen att en eller flera askkoppar på skolans område stod uppställda, att elever rökte på skolgården vid inspektionstillfället eller att det förekom väldigt mycket fimpar på skolgården. Detta gjorde att separata uppföljningsärenden startades. De två skolorna fick därefter redovisa att de tagit bort askkopparna och förbättrat sin efterlevnad av tobakslagen.

För de 31 stycken gymnasieskolor som fick en eller flera anmärkningar som behövde följas upp av miljöförvaltningen får möjlighet att åtgärda bristen/bristerna inom sin egenkontroll till dess att miljöförvaltningen gör ett återbesök i maj 2019. Om bristerna kvarstår kommer miljöförvaltningen att förelägga om att vidta åtgärder.

Radontillsyn i skolor och förskolor

Genom den riktade tillsynen av skol- och förskolelokaler vet förvaltningen att ca 88 procent av alla verksamheter i Stockholm är radonmätta och har halter under 200 Bq/m³. Den 1 juni 2018 trädde en ny strålskyddslag i kraft. Enligt den nya strålskyddslagen är det numera fastighetsägaren som ska optimera strålskyddet genom att vidta åtgärder så att radonhalten hålls så låg som det är möjligt och rimligt. Det innebär att radontillsynen i undervisningslokaler numera riktas mot fastighetsägaren istället för verksamhetsutövaren. De fastighetsägare som trots uppmaning inte kontrollerar radon föreläggs att mäta, vid behov åtgärda förhöjda halter och efter mätning rapportera till miljöförvaltningen.

Resultat av tillsynen 2018

Under 2018 har totalt 420 stycken inspektioner utförts på skolor och förskolor inom staden, varav 56 nyanmälda verksamheter, 50 ingående i Projekt Buller från fasta installationer i förskolor 2018 samt Projekt rökfria skolgårdar (tabell 1).

Tabell 1. Fördelning av olika typer av inspektioner under 2018.

Totalt inspekterade verksamheter 2018	
Typ av inspektion	Antal utförda inspektioner
Tillsyn av nyanmälda verksamheter	56
Löpande planerad tillsyn	235
Projekt buller från fasta installationer i förskolor 2018	50
Tillsyn rökfria skolgårdar (gymnasier)	81
Total inspekterade	420

Tillsyn av nyanmälda verksamheter

Under 2018 inkom 51 anmälningar, 25 av dessa gällde fristående verksamheter. De flesta anmälningarna gällde nya verksamheter eller att någon tagit över en annan verksamhet. Ett fåtal gällde förändringar i befintliga verksamheter, t ex utökning av lokalytan eller större renoveringar. Uppmaning om att inkomma med redovisning har skickats till verksamheter som flyttat till ny lokal, gjort stora förändringar i befintlig lokal eller tagit över en verksamhet utan att anmäla detta till miljöförvaltningen. 6

upppmaningar om att inkomma med anmälan har skickats till fristående verksamheter och 8 till kommunala verksamheter som startats utan föregående anmälan till miljöförvaltningen.

Under 2018 inspekterades 56 nyanmälda verksamheter, några av dessa avser ärenden som inkom under 2017. Den vanligaste anledningen till att en inspektion inte görs direkt i samband med att anmälan inkommer är att det vid den tidpunkten inte finns någon färdigställd lokal att inspektera.

Löpande planerad tillsyn

Inom den löpande planerade tillsynen inspekterades 235 verksamheter under 2018 (Tabell 2) och av dem hade 103 verksamheter, det vill säga 49 procent, brister som ledde till att ett uppföljningsärende startades. Vissa verksamheter hade fler än en brist. Av noterade brister gällde 79 anmärkningar på buller från fasta installationer, 44 på bristfällig ventilation och 11 misstanke om fukt eller annan anmärkning, exempelvis låg temperatur eller drag.

Verksamheter inspekterade inom den löpande planerade tillsynen 1 januari 2018 – 31 december 2018					
Stadsdel	Hägersten-Liljeholmen	Älvsjö	Östermalm	Övriga stadsdelar	Alla områden
Verksamhet					
Förskolor	32	13	30	108	183
Gymnasieskolor	0	0	0	6	6
Grundskolor	7	2	7	30	46
TOTALT inspekterade	39	15	37	144	235

Tabell 2. Antal inspekterade verksamheter inom den löpande tillsynen 2018. De 50 förskolor i Hägersten-Liljeholmen, Älvsjö och Östermalm som ingick i projekt Buller från fasta installationer i förskolor ingår inte i denna sammanställning.

Uppföljning av anmärkningar

Om en brist som kräver uppföljning upptäckts eller misstänks vid inspektionen startas ett uppföljningsärende där verksamhetsutövaren uppmanas att utreda och vid behov åtgärda bristerna.

Uppföljning tillsyn av nyanmälda verksamheter

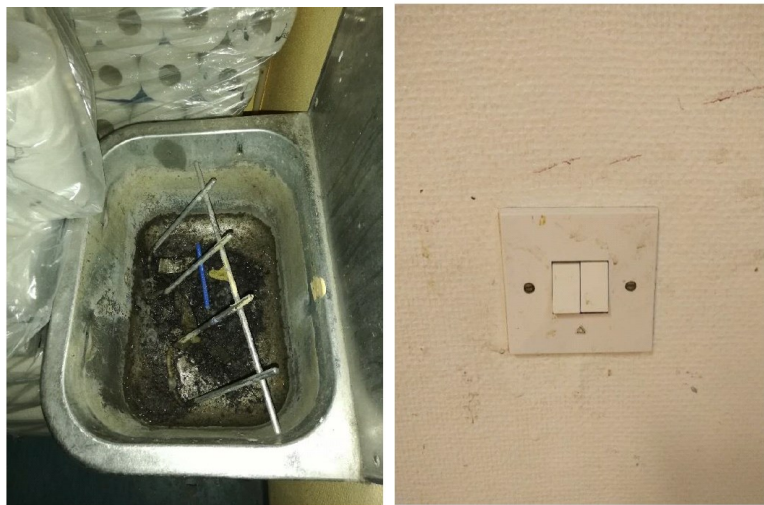
Generellt sett behövs mindre uppföljning vid tillsyn av de nyanmälda verksamheterna än vid den löpande tillsynen. Detta beror enligt förvaltningens bedömning på att det vid start av ny verksamhet är nya eller renoverade lokaler som tas i bruk. För år 2018 var omfattningen av uppföljningsärendena ungefär samma som föregående år. Uppföljning krävdes i ca 39 procent av de inspekterade verksamheterna under 2018 och 37 procent under 2017.

Uppföljning planerad tillsyn

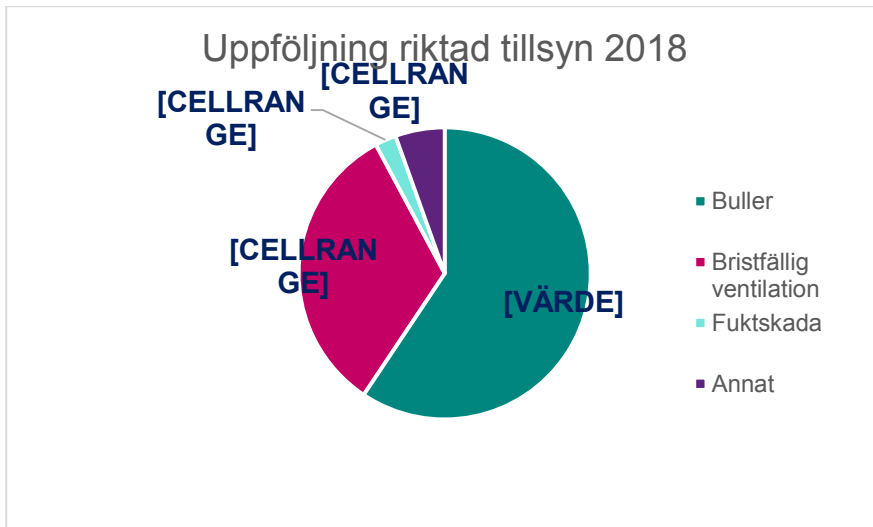
Under 2018 startades 134 uppföljningsärenden från den planerade tillsynen. Vissa ärenden startades i början av 2018 men baserades på brister från 2017 års tillsyn. De brister som följs upp särskilt är buller från fasta installationer, bristfällig ventilation och fukt. Buller och höga ljudnivåer i skol- och förskolemiljö är sällan skadligt för hörseln men bullerexponeringen har betydelse för hälsan, livskvaliteten och inlärningen. Dålig luftkvalitet inomhus kan bland annat leda till besvär med ögon, näsa och hals samt astma och allergi. Dålig luftkvalitet kan bero på bland annat bristfällig ventilation, för många personer i lokalerna eller fuktskador. Buller från fasta installationer är den vanligast förekommande anmärkningen. Miljöförvaltningen handlägger dock anmärkningar gällande fukt, ventilation och buller med samma prioritet. Gällande ventilation kan verksamheten införa vädringsrutiner eller rutiner för utevistelse som en tillfällig åtgärd, vilket inte är möjligt när det gäller buller och fuktskador eftersom ingrepp i fastigheten krävs i sådana fall. Av totalt 134 uppföljningsärenden avsåg 18 stycken från anmärkning på både ventilation och buller, vilket motsvarar ca 13 procent.

Figur 2 & 3. Exempel från tillsynen - Misstänka fuktskador i tak på en skola (fig. 2) och på en förskola (fig. 3).

Figur 4 & 5. Exempel från tillsynen - Bristfällig städning.

Tabell 3. Diagrammet visar fördelningen av de brister som framkommit vid inspektioner under 2018 och som följs upp av förvaltningen. Kategorin annat är oftast låg temperatur eller drag.

Utöver anmärkningar som följs upp av miljöförvaltningen får i stort sett samtliga besökta verksamheter anmärkningar som de uppmanas att åtgärda inom ramen för sin egenkontroll. Denna typ av anmärkningar noteras i inspektionsrapporten och följs upp vid nästa ordinarie tillsynsbesök.

Effekter av tillsynen

Under 2018 avslutades 168 stycken uppföljningsärenden vilket innebär att lika många verksamheter och mångfaldigt fler barn och ungdomar i Stockholm fått förbättrad inomhusmiljö i sin dagliga vistelsemiljö. Förvaltningen driver i dagsläget ca 315 uppföljningsärenden.

De brister som verksamheterna själva ska åtgärda inom ramen för sin egenkontroll följer förvaltningen inte aktivt upp utan kontrollerar först vid nästkommande tillsynsbesök att åtgärder utförts. Det kan vara brister som att kemikalieförteckning och säkerhetsdatablad för samtliga av verksamhetens faroklassade kemikalier saknas, rutiner för städning saknas eller att det finns leksaker i skötrum eller på toalett. Det kan också vara att protokoll för obligatorisk ventilationskontroll, OVK, och luftflödesprotokoll saknas. Tyvärr kvarstår dessa brister i många fall. Verksamheterna kan ha bytt rektor respektive förskolechef och ibland har dessa ingen vetskap om den tidigare inspektionen, bristerna som upptäcktes eller om inspektionsrapporten. Detta innebär i sig att de delvis brister i sin egenkontroll.

Radontillsyn i skolor och förskolor

Genom den riktade tillsynen av skol- och förskolelokaler vet förvaltningen att ca 88 procent av alla verksamheter i Stockholm är radonmätta och har halter under 200 Bq/m³. De fastighetsägare som trots uppmaning inte kontrollerar radon föreläggs att mäta, vid behov åtgärda förhöjda halter och efter mätning rapportera till miljöförvaltningen.

Slutsats

Erfarenheten från tillsynen är att skolor och förskolor före förvaltningens tillsynsbesök har liten eller ingen kunskap om att de ansvarar för att regelbundet kontrollera och säkerställa att lokalerna är lämpliga ur hälsosynpunkt. Verksamheterna förlitar sig i många fall på att fastighetsägaren tillhandahåller hälsomässigt bra lokaler som är ändamålsenliga för verksamheten. Många saknar kunskap om ventilationen räcker till för det antal personer som vistas i lokalen eller om ljudnivån från ventilationen är för hög och utgör en hälsorisk.

Efter flera års tillsynsarbete på Stockholms förskolor och skolor kan noteras att problem som härstammar från ventilationen är allra vanligast, där det största problemet är buller men även att ventilationen är bristfällig. Även projektet *Buller från fasta installationer i förskolor 2016-2018* som förvaltningen genomfört bekräftar den slutsatsen. Det finns flera orsaker till detta. Bl.a. kan aggregat slitas ut vilket leder till ökat buller, eller att verksamhetsutövarna tar emot fler barn i lokalerna och då behöver skruva upp ventilationen, som ger ett ökat buller.

Att utöka tillsynen med fler timmar och mer frekventa tillsynsbesök skulle sannolikt bidra till att öka kunskapsnivån hos verksamhetsutövarna och minska risken för kunskapsstapp vid byte av ledning i verksamheterna. Detta kräver dock en utökning av tillsynsverksamheten jämfört med dagens organisation.

Fortsatt arbete

Det är svårt att göra en prognos för antalet nyanmälningar som förväntas inkomma under 2019. Antalet inkomna anmälningar har under de senaste åren varierat något och miljöförvaltningen har inte kunnat identifiera orsaker till variationen. Vid genomgång av register har förvaltningen under senaste året påträffat ett flertal

oanmälade verksamheter, vilka då uppmanats att inkomma med anmälan. Inte heller något tydligt mönster för när på året som anmälningar inkommer har kunnat utläsas. Det enda som är återkommande är att det är något färre anmälningar som inkommer under juli-augusti och något fler under början av terminsstart vår och höst.

Under 2019 fortsätter arbetet inom den planerade löpande tillsynen på förskolor och skolor, till en början i stadsdelarna Rinkeby-Kista och Bromma. Fokus inom den löpande planerade tillsynen kommer som tidigare fortsatt att ligga på buller från fasta installationer samt ventilation och fukt.

Med tanke på den stora mängd överskridanden avseende buller under tidigare års tillsyn (2016, 2017 och 2018) kommer miljöförvaltningen fortsätta med tillsynsprojektet *Buller från fasta installationer i förskolor* för att kontrollera buller inomhus på förskolor. Detta kommer utföras i samma stadsdelar som i den planerade löpande tillsynen, det vill säga i stadsdelarna Rinkeby-Kista och Bromma under våren 2019. Detta för att miljöförvaltningen sett att särskilda insatser för att komma till rätta med bullret krävs.

Gällande radon ska det under 2019 säkerställas att de skolor och förskolor som ännu inte har redovisat tillräckliga radonmätningar genomför sådana mätningar. Mätningarna ska utföras i enlighet med strålsäkerhetsmyndighetens metodbeskrivning och mätresultaten ska ligga under 200 Bq/m^3 . Det ska också säkerställas att lokaler med värden över 200 Bq/m^3 vidtar nödvändiga åtgärder. Miljöförvaltningen kommer utifrån den nya strålskyddslagen rikta sig mot fastighetsägaren istället för verksamhetsutövaren inom radontillsynen i undervisningslokaler.

För den riktade tillsynen, som är förenad med en stor andel uppföljningsärenden, har ett närmre samarbete med SISAB inletts och under 2019, liksom under 2018, kommer möten hållas mer frekvent för att diskutera principfrågor och metoder för effektivisering av handläggningen gällande vissa mer komplicerade och långdragna ärenden. Samarbetet med SISAB fungerar bra och leder till konstruktiva förbättringar i handläggningen. Under våren 2019 kommer det hållas en endagskonferens på SISAB:s inrådan där miljöförvaltningen kommer delta och berätta hur förvaltningen arbetar med tillsynen av skolor och förskolor med fokus på fastighetsrelaterade brister i samband med tillsynen. SISAB kommer även berätta hur de arbetar och vad de har för planer inom den närmsta framtiden.

Miljöförvaltningen har dessutom redan 2018 inlett ett närmre samarbete med stadsdelsförvaltningarna vilka är verksamhetsutövare för de kommunala förskolorna i staden. Syftet med mötena är att dels presentera miljöförvaltningens tillsynsmetodik och statistikuppgifter men även att utbyta tankar och idéer för en så bra samverkan som möjligt mellan verksamhetsutövare och tillsynsmyndighet. Mötena kommer hållas med de stadsdelar där kommande års tillsyn ska utföras.

Miljöförvaltningen kommer även att ta initiativ till att träffa Utbildningsförvaltningen under 2019 för att förbättra samarbetet med verksamhetsutövaren för de kommunala skolor och gymnasieskolor som finns inom staden. Syftet med detta möte kommer liksom mötena med stadsdelarna öka förståelsen för varandras verksamheter och därmed kunna få ett ännu bättre samarbete till gagn för stadens elever.

Ett nära samarbete med Stockholms stads kemikaliecentrum är även sedan tidigare etablerat. Syftet med detta är att kunskap från kemikaliecentrum ska sammanföras med erfarenhet och kunskap från hälsoskyddsavdelningens tillsyn med målet att förbättra inomhusmiljön i skolor och förskolor. I Stockholms stads miljöprogram 2016-2019 finns ett mål om Giftfri miljö och ett delmål som anger att förekomsten av hälsofarliga kemikalier i förskolemiljön ska minska. För att uppnå detta kommer kemikaliecentrum att hålla i en fortsättningskurs för *Vägledning för kemikaliesmart förskola*. Som ytterligare stöd till kemikaliesmart förskola kommer informationsmaterial att delas ut i samband med tillsynen på förskolorna under 2019. Under 2019 deltar hälsoskyddsavdelningen i en referensgrupp för framtagandet av ett barnkapitel i kemikalieplanen 2020 föreslaget av projektledare på kemikaliecentrum. Syftet med det nya kapitlet är att sätta gravida, barn och unga i fokus, som också är den mest känsliga gruppen utifrån ett kemikalieperspektiv.

Slut.